

HN 11(2002)7
september

Een Pruis verjaagt de patriotten, 1787. Patriotten werden vaak afgebeeld als keeshonden, waarschijnlijk naar hun leider Cornelis (Kees) de Gijzelaar. De henen zijn Fransen, van wie de patriotse partij tevergeefs steun verwachtte.

ATLAS VAN STOLK

WOJDGYN HOLLANDS TUIN IW HELSCHIK KLAUWEN ZETTEN,
O KIEZE EN HAANEN ROT? — DAT ZALIK UBELETTEN.

Beginselvast of 'walgingwekkend' opportunistisch?

**PIETER 'T HOEN EN DE POST VAN DEN NEDER-RHIJN (1781-1787).
EEN BIJDRAGE TOT KENNIS VAN DE NEDERLANDSE GESCHIEDENIS
IN HET LAATSTE KWART VAN DE ACHTTIENDE EEUW**

door P.J.H.M. Theeuwen. 842 p. Verloren, € 69

Nog geen twee maanden na de Duitse inval van 1940 startte de journalist Frans Goedhart zijn *Nieuwsbrief van Pieter 't Hoën*. Na 27 nummers werd dit verzetskrantje voortgezet onder de naam *Het Parool*. Goedhart had een voorbeeld genomen aan de achttiende-eeuwse journalist, tijdschriftredacteur, literator en patriot Pieter 't Hoën, die met zijn politiek weekblad *De Post van den Neder-Rhijn* strijd leverde tegen buitenlandse indringers.

Pieter 't Hoën was een veelzijdig man. Zijn activiteiten als tabaksfabrikant, journalist en toneelschrijver tijdens zijn ballingschap in Frankrijk vormen hier slechts een paar illustraties van. Bovendien is het bijna zeker dat het omvangrijke satirische oeuvre van J.A. Schasz in werkelijkheid door 't Hoën is geschreven. Onomstreden is dat 't Hoën, zogenaamd omdat zijn dochttertje ernaar vroeg, een vervolg schreef op de eerste bundel kindergedichten van Hiëronymus van Alphen.

P.J.H.M. Theeuwen heeft (nog) geen biografie van 't Hoën geschreven, maar wel ligt er nu een omvangrijke monografie over *De Post van den Neder-Rhijn*. Het boek gaat over onder meer de zeventienhonderd correspondenten die aan dit strijdschrift meewerkten en over de rol die het speelde in de patriottenstrijd. Theeuwen heeft gelukkig niet de ambitie gevoeld de 614 afleveringen van de *Post* na te vertellen, maar

ordende zijn materiaal langs thematische lijnen: de *Post* en de publieke opinie, de internationale politiek, de pershistorische aspecten en zo meer. Ook komen we veel aan de weet over de persoonlijke ambities van 't Hoën.

Geheim document

De *Post*-periode van 1781-1787 was weliswaar een tijd van politieke omwentelingen, maar Theeuwen toont aan dat 't Hoën en zijn medewerkers niet van start gingen om een revolutie te ontketenen. Leidde de Vierde Zecoorlog met Engeland – de aanleiding voor 't Hoën om de journalistiek in te gaan – in 1781 en 1782 aanvankelijk nog tot zakelijke kritiek op het gevoerde Oranjebeleid, daarna was de *Post* het belangrijkste orgaan van de patriottenbeweging, met regelrechte propaganda en een eigen strategische agenda.

Meest in het oog lopend in dit verband was wel de publicatie van een geheime overeenkomst, de Acte van Consulentschap. Hiermee werd de vurig gewenste val van de hertog van Brunswijk ingeleid, de man die door Willem IV naar Nederland was gehaald, voogd van Willem V werd en ook na diens achttiende verjaardag als een soort Greet Hofmans de ene intrige na de andere tot bloei liet komen.

Brunswijk had bijna onbeperkte macht omdat Willem V de Acte van Consulentschap had getekend, en daarmee had vastgelegd dat de hertog door niemand ter verantwoording geroepen kon worden voor zijn adviezen. Het was een mooie *scoop* voor de *Post* dat zij dit geheime document integraal kon publiceren – met triomfantelijk commentaar natuurlijk. Maar ook met onwaar commentaar. Willem V was helemaal niet verplicht de adviezen van Brunswijk op te volgen, zoals 't Hoën zijn lezers wilde doen geloven. Slordig, maar het nam niet weg dat Willem V ernstig in verlegenheid was gebracht door de *Post*.

't Hoen schreef dus aanvankelijk uit bezorgdheid over de politieke, morele en economische positie van het vaderland, maar allengs werd de *Post* het platform voor democratische en andere politieke vernieuwing. Toen de Pruisen in september 1787 ons land binnenvielen om de prins en zijn Pruisische echtgenote bij te staan, kon escalatie van de tegenstellingen niet uitblijven. 't Hoen werd naar Frankrijk verbannen en keerde pas terug toen in 1795 de Fransen hier de Bataafse Republiek vestigden.

Nooit is onderzocht hoe de neutrale Nederlandse pers zich verhiel tot patriotse en prinsgezinde periodieken. Werd *Du Contrat Social* van Rousseau voor het eerst in de *Post* genoemd? Weweten het pas als iemand het uitzoekt. De *Post* is nu overtuigend beschreven, en ook al moet het vergelijkend onderzoek nog vorm krijgen, we krijgen toch een idee in welke opzichten het blad verschilde van zijn voorgangers.

Van de moralistische spectatoriale geschriften nam de *Post* de literaire stijl grotendeels over. Maar waren de 'correspondenten' van de spectators fictief, die van de *Post* bestonden echt. Ook was er meer interactie – door ingezonden brieven – tussen lezers en redactie van de *Post* dan zulks met de spectators het geval was.

De medewerkers van de *Post* waren anoniem. Toch weten we dat de bekendste correspondent Joan Derk van der Capellen tot den Pol heette, die met zijn pamflet *Aan het volk van Nederland* zelfs Pim Fortuyn wist te inspireren. Aan het redacteurschap van 't Hoen hoeven we niet te twijfelen. Hij publiceerde twee keer onder eigen naam in zijn blad en ver-

ried zich daarbij als verantwoordelijk redacteur. Maar ook inhoudelijk zijn er een paar stokpaardjes die erg des Hoens zijn: heftige anglofobie, kritiek op het Oranjehuis en een sterke neiging tot complotdenken zijn uiteindelijk heuse programmapunten van de *Post* geworden.

In hoeverre 't Hoen behalve zijn ideologische en andere *hang-ups* ook commercieel dacht, is moeilijk te achterhalen. Maar de vraag die door Theeuwen wordt gesteld is gerechtvaardigd. De patriotse bladen als de *Post* haalden allemaal hoge oplagen in vergelijking met de Oranjegezinde pers. Pershistorici hebben dan ook gemengd gereageerd op het ontstaan van de politieke pers in Nederland. Waren de patriotten beginselvaste lieden of – zoals de historicus Herman Theodoor Colenbrander vond – 'walgingwekkende' opportunisten die alleen doorgaven wat vijanden van de prins hun influisterden?

Pamfletten

Je ziet in de periode dat de *Post* verscheen de hele dagbladers politiseren. Er kwamen nieuwe kranten die (patriots) politiek commentaar leverden, zoals de *Noord-Hollandsche Courant*, maar ook enkele al bestaande kranten werden patriots, zoals de *Oprechte Haarlemsche Courant*. De Oranje pers moest de publieke opinie bewerken met onregelmatig verschijnende pamfletten. In 1782 kwam daar verandering in, toen Philippus Verbrugge met een nieuw Oranjegezind periodiek op de markt kwam: *De Post naar den Neder-Rhyn*. Op één voorzetsel na dezelfde titel als het succesvolle blad van 't Hoen.

Zo waren er nog wel een paar initiatieven. Maar geen enkel politiek blad uit die periode heeft het zo lang uitgehouden als de *Post* van 't Hoen. Ook boekhandelaren in een orangistische omgeving verkochten het grif, zo verklaart Theeuwen het succes van de *Post*, want zij wilden de lucratieve verkoop van een periodiek niet mislopen, patriots of niet. Omdat er zoveel nieuws over eigen land te melden was, werd gebroken met de door de binnenlandse censuur krachtig in de hand gewerkte gewoonte om meer aandacht te besteden aan buitenlands dan aan binnenlands nieuws.

Tussen 1795 en 1799 nam 't Hoen de redactie ter hand van de 260 nummers van *De Nieuwe Post van den Neder-Rhyn*. Onder het Bataafse bewind hoefde de *Post* niet meer anoniem te verschijnen, maar droeg zij de naam van Pieter 't Hoen trots op de voorpagina. Hij staakte zijn journalistieke en literaire activiteiten definitief toen hij in 1811 griffier werd van het Vrederecht in Amersfoort.

In 1828 overleed 't Hoen, op 83-jarige leeftijd. Vijf jaar na de dood van zijn vrouw, met wie hij 63 jaar lief en leed had gedeeld en met wie hij acht kinderen kreeg. We beschouwen dat als de *cliffhangers* voor de biografie van 't Hoen die Theeuwen aan het voorbereiden is. Die van Frans Goedhart, de twintigste-eeuwse Pieter 't Hoen, moet trouwens ook nog geschreven worden.

Hans Renders

Hans Renders werkt aan een biografie over Jan Campert. Hij is verbonden aan de sectie journalistiek van de Rijksuniversiteit Groningen.

Pieter 't Hoen: niet van plan een revolutie te ontketenen. Gravure van C. S. Gaucher, 1791